

ทุนทางวัฒนธรรมกับการสร้างบทละครประวัติศาสตร์

ในประเพณีขึ้นเขาพนมรุ้ง*

กวีธากร สังขกุล

สาขาวิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิธีคิดในการนำทุนทางวัฒนธรรมมาสร้างบทละครประวัติศาสตร์ในประเพณีขึ้นเขาพนมรุ้งในเชิงคติชนวิทยา ผลการศึกษาพบว่าการทอ้งเกี่ยวข้องด้านการแสดงประกอบแสงเสียงเพื่อบอกเล่าเรื่องราวของปราสาทพนมรุ้ง มีวิธีคิดในการสร้างบทละครโดยนำข้อมูลจากจารึก โดยนำพระนามหรือชื่อต่างๆ มาสร้างเป็นตัวละคร ได้แก่ พระนามพระนางภูปตินทรลักษมีเทวี พระนามนเรนทราทิตย์ พระนามหิรัญยะ นางจรียา และนางสุรภี และยังมีการนำข้อมูลดังกล่าวมาสร้างเป็นลักษณะเด่น ของตัวละครและเหตุการณ์สำคัญ เพื่อเรียงร้อยเป็นโครงเรื่อง นอกจากนี้ยังมีการนำข้อสันนิษฐานทางประวัติศาสตร์มาสร้างเป็นจุดสำคัญสูงสุด (Climax) อีกด้วย วิธีการสร้างบทละครดังกล่าวจึงทำให้ละครมีความสมจริง สะท้อนให้เห็นถึงความสามารถในการนำ “วัตถุดิบ” ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องด้านประวัติศาสตร์โบราณคดีมาสร้างให้เกิดมูลค่าในการท่องเที่ยว

คำสำคัญ ; ทุนทางวัฒนธรรม, บทละครประวัติศาสตร์, ประเพณีขึ้นเขาพนมรุ้ง, ประเพณีสร้างสรรค์

*บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง “ประเพณีขึ้นเขาพนมรุ้งในฐานะ “ประเพณีสร้างสรรค์” ในสังคมไทยร่วมสมัย” มีผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปรเมินทร์ จารูร เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

ขอขอบคุณทุนอุดหนุนการศึกษา สำหรับนิสิตระดับปริญญาเอกและโทที่เข้าศึกษาในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องกับความเป็นไทย (Graduate Student in Thainess-related Program) และทุน 90 ปี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กองทุนรัชดาภิเษกสมโภช [The 90th Anniversary Chulalongkorn University Fund (Ratchadaphiseksomphot Endowment Fund)]

Cultural Capital used for Creating Historical Plays in the Phanom Rung Mountain Festival

Kreethakorn Sangkhakul
Department of Thai, Faculty of Arts
Chulalongkorn University

Abstract

This article aims to analyze the way of presenting the cultural capital used in historical plays in the Phanom Rung mountain festival. The plays aforementioned were a tourist attraction, consisted of light and sound performances which told the history of Phanom Rung Castle. According to the results of this study, the reason of these plays was based on historical information, that is, the creators drew fictional characters after historical personages or information from ancient inscriptions. For example, the names of Bhūpatīndralakṣmī, Narendrādityā, Hiranya, Jariya and Surabhi. This information was also infused into the main traits of each character or significant events that became the main plot of the plays. Furthermore, some historical hypotheses were incorporated into the plays' climax, making it more realistic while reflecting the creators' ability to add tourism-promoting value to the historical data.

Keywords ; Cultural capital, Historical plays, Phanom Rung mountain festival, Creative tradition

บทนำ

ประเพณีขึ้นเขาพนมรุ้งเป็นประเพณีประจำจังหวัดบุรีรัมย์ มีลักษณะเป็น “ประเพณีสร้างสรรค์”¹ (Creative Tradition) ประเพณีดังกล่าวจัดขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2534 ดังที่ นครกาญจน์ สุขสม (2548: 115) กล่าวถึงที่มาของประเพณีนี้ว่า เป็นการร่วมมือกันระหว่างจังหวัดบุรีรัมย์ อุทยานประวัติศาสตร์เขาพนมรุ้ง และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เขต 1) ได้ปรับเปลี่ยนประเพณีขึ้นเขาพนมรุ้งให้เป็นงานและสถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม มีมติให้เป็นงานประจำปี แนวคิดหลักของการจัดประเพณีเป็นการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์

จากการที่ผู้วิจัยเก็บข้อมูลภาคสนามในประเพณีเมื่อวันที่ 4-5 เมษายน พ.ศ. 2558 และ วันที่ 1-2 เมษายน 2559 พบว่าระยะเวลาในการจัดงานจะจัดขึ้น 3 วันในช่วงต้นเดือนเมษายนของทุกปี เป็นการจัดงานเพื่อตอบโจทย์ด้านการท่องเที่ยว และดำเนินการโดยที่ทำการปกครองจังหวัดบุรีรัมย์ได้จัดประชุมเพื่อแบ่งหน้าที่ต่าง ๆ ให้แต่ละหน่วยงานเป็นผู้รับผิดชอบ ในปัจจุบันองค์ประกอบในการจัดประเพณีนี้มี 3 ส่วนหลัก คือ

1. พิธีบวงสรวงเทพเจ้าประจำปราสาทพนมรุ้ง จะจัดขึ้นในวันแรกของงาน มีพิธีบวงสรวง 2 จุด ได้แก่ พิธีบวงสรวงบริเวณตัวปราสาท และพิธีบวงสรวงบริเวณบ่วงแปดกลีบ

2. การจำลองขบวนเสด็จพระนางอุปดิ้นทรลักษมีเทวี จะจัดขึ้นในช่วงบ่ายของวันที่ 2 และวันที่ 3 ของงาน เป็นการจำลองขบวนเสด็จของพระนางอุปดิ้นทรลักษมีเทวีพร้อมนางจรียา นางสนองพระโอษฐ์ และขบวนแห่เทพพาหนะทั้ง 10 ซึ่งเป็นเทพประจำทิศ ได้แก่ ขบวนหงส์ ขบวนช้าง ขบวนวัว ขบวนระมาด ขบวนคชสีห์ ขบวนนกยูง ขบวนนาค ขบวนม้า ขบวนรากษส และขบวนกระปือ ผู้รับผิดชอบขบวนแห่ คือ อำเภอดำรงวิทยะปรีชา และได้อธิบายขบวนว่าเป็นการจำลองขบวนเสด็จ

¹ “ประเพณีสร้างสรรค์” (creative tradition) เป็นคำที่ประดิษฐ์ขึ้นโดย ศิริพร ณ ถลาง (2558: 360) ได้อธิบายลักษณะของประเพณีดังกล่าวว่า “เป็นการประยุกต์ ต่อยอด ประดิษฐ์ใหม่หรือสร้างสรรค์ใหม่ ในบริบทสังคมไทยปัจจุบัน ซึ่งบริบทที่ส่งผลในการสร้างสรรค์ประเพณี ได้แก่ บริบทโลกาภิวัตน์ บริบทการท่องเที่ยว บริบทอาเซียน หรือบริบทข้ามพรมแดน มีวิถีคิดหรือวิธีการสร้างสรรค์ในหลายลักษณะ ได้แก่ การผลิตซ้ำ/ประยุกต์ประเพณีเดิมมาใช้ในบริบทใหม่ ๆ การหยิบยืมประเพณีข้ามภาค การผสมหลายพิธีเข้าด้วยกัน การรื้อฟื้นประเพณีเก่า การสร้างประเพณีใหม่บนฐานความเชื่อเดิม”

พระนางอุปดิตรลักษมีเทวีที่เสด็จเพื่อทรงเยี่ยมพระโอรสพระนามว่านเรนทราทิตย์ ขณะทรงพรตอยู่ที่พนมรุ้ง

3. การแสดงประกอบแสงเสียงเพื่อบอกเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับปราสาทพนมรุ้ง จะจัดขึ้นในช่วงค่ำของทั้ง 3 วัน เป็นการแสดงที่บอกเรื่องราวเกี่ยวกับการสร้างปราสาทแห่งนี้

จากกิจกรรมการท่องเที่ยวข้างต้นได้สร้าง “บทละครประวัติศาสตร์” สำหรับการแสดงประกอบแสงเสียงเพื่อบอกเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับปราสาทพนมรุ้ง ชื่อชุดการแสดง “พนมรุ้งมหาเทวาลัย” ในการแสดงได้บรรยายถึงที่มาของบทละครไว้ว่า

การจัดแสดงแสงเสียงและภาพจินตนาการชุด พนมรุ้งมหาเทวาลัย ที่ท่านจะได้ชมในห้วงเวลาต่อไปนี้ เป็นการนำเสนอเรื่องราวประวัติศาสตร์ที่ยิ่งใหญ่ของกษัตริย์นครพนมลังอำนาจและการเสียสละ เพื่อให้เกิดความสงบต่อพสกนิกร ความเลื่อมใสศรัทธา ... โดยอาศัยข้อมูลจากประวัติศาสตร์ ศิลปจารึก วัฒนธรรมพื้นบ้าน และคำบอกเล่าทั้งจากนักวิชาการและผู้คนในท้องถิ่น เหตุการณ์ในอดีตจะปรากฏขึ้น ด้วยความสำนึก ความเคารพสักการะ และเทิดทูนในดวงวิญญาณของบรรพชน ที่สร้างสรรค์งานศิลปะ วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ อันปรากฏหลักฐานเบื้องต้นของท่านผู้ชม ณ บัดนี้

จากข้อความข้างต้น ได้กล่าวถึง “วัตถุดิบ” ที่นำมาสร้างบทละครประวัติศาสตร์ ในประเพณีขึ้นเขาพนมรุ้ง ได้แก่ข้อมูลที่เป็น “ประวัติศาสตร์ ศิลปจารึก วัฒนธรรมพื้นบ้าน และคำบอกเล่าทั้งจากนักวิชาการและผู้คนในท้องถิ่น” ข้อมูลเหล่านี้ถือได้ว่าเป็น “ทุนทางวัฒนธรรม” ซึ่ง รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ (2546: 28) ให้ความหมายไว้ว่า “ทุนที่ใช้ไปในการผลิตสินค้าและบริการที่มีนัยทางวัฒนธรรม” การสร้างบทละครประวัติศาสตร์ดังกล่าวจึงถือได้ว่าเป็นสินค้าทางวัฒนธรรม เนื่องจากการสร้างเพื่อ “ขาย” ให้นักท่องเที่ยวรวมทั้งคนในท้องถิ่นได้มาเที่ยวชมในประเพณี

การสร้างละครประวัติศาสตร์ในประเพณีมีความสมจริง ทำให้คนในท้องถิ่นเชื่อว่าประวัติศาสตร์เป็นเช่นเรื่องที่แสดง ดังที่ นงคราญ สุขสม (2547: 113) อดีตผู้อำนวยการอุทยานประวัติศาสตร์เขาพนมรุ้ง ได้กล่าวว่า

แนวคิดเรื่องทุนทางวัฒนธรรม

แนวคิดเรื่องทุนทางวัฒนธรรมเป็นแนวคิดที่ รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ นักเศรษฐศาสตร์เสนอขึ้นเมื่อปี 2539 โดยอธิบายว่าเป็นทุนที่ใช้ในการผลิตสินค้าและบริการที่มีนัยทางวัฒนธรรม (ปรมินท์ จารูร, 2559: 15) และในปัจจุบันได้มีการนำทุนทางวัฒนธรรมมาสร้างเป็นจุดขายในการท่องเที่ยว ดังที่ มิ่งสรรพ ขาวสอาด (2555: 60) กล่าวว่า การท่องเที่ยวของไทยนับว่าพึ่งพาการค้าขาย “วิถีไทย” อย่างยิ่ง วิถีไทยที่วาก็คือ วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีของไทย วัฒนธรรมนับเป็นทุนอย่างหนึ่งที่น่ามาต่อยอดสร้างรายได้ได้ ทุนวัฒนธรรมเป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญด้านการท่องเที่ยว หรือถ้าจะใช้ภาษาสมัยใหม่ก็เป็นวัตถุดิบในการผลิตบริการให้เศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative Economy)

การนำแนวคิดดังกล่าวมาประกอบการศึกษาด้านคติชนวิทยานั้น ปรมินท์ จารูร (2559) ได้ศึกษาการจัดการท่องเที่ยวหมู่บ้านวัฒนธรรมที่บ้านหนองขาว อำเภอกำแพง จังหวัดกาญจนบุรี และตีพิมพ์หนังสือ คติชนกับการท่องเที่ยว: หมู่บ้านวัฒนธรรมหนองขาว จังหวัดกาญจนบุรี โดยศึกษาว่าชุมชนแห่งนี้ได้ “เลือก” คติชนในฐานะที่เป็น “ทุนทางวัฒนธรรม” ประเภทใดบ้างมาประยุกต์ใช้ในกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน

จากแนวคิดข้างต้นผู้วิจัยจึงนำมาประกอบการวิเคราะห์ในงานวิจัยนี้ ด้วยมองว่าการจัดประเพณีขึ้นเขาพนมรุ้งได้นำทุนทางวัฒนธรรมมาสร้างเป็นจุดขายเช่นเดียวกัน แต่จะวิเคราะห์เพียงการแสดงประกอบแสงเสียงเท่านั้น แม้จะเป็นหนึ่งในกิจกรรมการท่องเที่ยว แต่เป็นส่วนที่แสดงให้เห็นได้ชัดเจนว่ามีการข้อมูลด้านประวัติศาสตร์โบราณคดีมาใช้ในการสร้างบทละครประวัติศาสตร์ในประเพณีขึ้นเขาพนมรุ้ง เพื่อตอบโจทย์เศรษฐกิจสร้างสรรค์

การศึกษาด้านประวัติศาสตร์โบราณคดีเกี่ยวกับปราสาทพนมรุ้ง

การศึกษาด้านประวัติศาสตร์โบราณคดีเกี่ยวกับปราสาทพนมรุ้ง เริ่มขึ้นเมื่อปี 2428 โดยเริ่มจากการสำรวจและรวบรวมข้อมูลของชาวฝรั่งเศสต่อมาได้แปลจารึกและศึกษาประวัติศาสตร์ศิลปะเพื่ออธิบายยุคสมัยของการสร้างปราสาท การศึกษาในประเด็นต่างๆ เหล่านี้ กรมศิลปากร (2531: 100-101) ได้เขียนแบบบรรยายไว้ในหัวข้อนี้ผู้วิจัย

นำเฉพาะช่วงเวลาที่มีการศึกษาและตีพิมพ์เผยแพร่ โดยสรุปเป็นตารางเพื่อเข้าใจได้ง่าย รวมทั้งได้แทรกข้อมูลเหตุการณ์บางปีจากการค้นคว้าเอกสาร โดยจะขีดเส้นใต้กำกับในปีนั้น ๆ ไว้ด้วย

พุทธศักราช	เหตุการณ์
2428	เอเตียน แอมอนิเยร์ (Étienne Aymonier) ผู้แทนของรัฐของฝรั่งเศส ทิมสำรวจและเก็บรวบรวมข้อมูลโบราณคดีในประเทศกัมพูชา และได้เดินทางมาสำรวจพนมรุ้งด้วย ปราสาทพนมรุ้งจึงปรากฏในบทความภาษาฝรั่งเศสที่ตีพิมพ์ใน พ.ศ. 2445 เรื่อง Le Cambodge
2440	เอเตียน แอมอนิเยร์ (Étienne Aymonier) ได้เดินทางมาสำรวจพื้นที่ภาคอีสานของไทยอีกครั้ง และสำรวจปราสาทพนมรุ้งด้วย ได้บันทึกและตีพิมพ์หนังสือเป็นภาษาฝรั่งเศสชื่อ Voyage dans le Laos ต่อมา ทองสมุทโร โดเรและสมหมาย เปรมจิตต์ แปลเป็นภาษาไทยชื่อ บันทึกการเดินทางในลาว
2449	เอเตียน ลูเน็ต เดอ ลาจองกิแยร์ (Étienne Lunet de Lajonquière) ตีพิมพ์หนังสือชื่อ Inventaire descriptif des monuments du Cambodge ซึ่งได้แสดงรายละเอียดเกี่ยวกับแผนที่และภาพของปราสาทพนมรุ้งจากการสำรวจ
2451-2462	อีริก ไฮเดนฟาเดน (Major Erik Seidenfaden) ได้เดินทางมาสำรวจพนมรุ้ง และเขียนบทความตีพิมพ์เรื่อง A Siamese Account of the Construction of the Temple on Khao Phanom Rung ลงวารสาร Journal of the Siam Society ฉบับ 25.1 ปีที่ 1932 ซึ่งได้แสดงภาพปรักหักพังของพนมรุ้งในบทความนี้ด้วย

พุทธศักราช	เหตุการณ์
2463-2509	ศาสตราจารย์ยอร์ช เซเดส์ (George Cœdès) ได้อ่านและตีพิมพ์จารึกที่พบจากการสำรวจทั้งในไทยและกัมพูชา ชื่อ Inscriptions du Cambodge หนังสือเล่มนี้มีการแปลจารึกที่พบที่พนมรุ้งจำนวน 7 หลัก ได้แก่จารึกหมายเลข K384 K386 K1066 K1068 K1070 K1090 K1091
2517	ศาสตราจารย์ หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล ได้เขียนบทความเรื่อง “กำหนดอายุปราสาทพนมรุ้ง” ลงในหนังสือ ศิลปะและโบราณคดีในประเทศไทย
2521	สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงอ่านและทรงแปลจารึกที่พบที่ปราสาทพนมรุ้งในวิทยานิพนธ์ของพระองค์ เรื่อง จารึกพบที่ปราสาทพนมรุ้ง เสนอต่อมหาวิทยาลัยศิลปากร
2527-2528	ศาสตราจารย์ ม.ร.ว.สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์ ได้เขียนวิทยานิพนธ์ปริญญาเอกเกี่ยวกับปราสาทพนมรุ้ง เป็นภาษาฝรั่งเศส เรื่อง Etude sur le temple de Prasat Khao Phnom Rung (Histoire architecture et iconographique) เสนอต่อมหาวิทยาลัยซอร์บอนน์ กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส ประจำปีการศึกษา 2527-2528 และได้เรียบเรียงบางส่วนเป็นภาษาไทยตีพิมพ์ชื่อว่า ปราสาทเขาพนมรุ้ง : ศาสนบรรพตที่งดงามที่สุดในประเทศไทย

จากตารางข้างต้นแสดงให้เห็นถึงการศึกษาข้อมูลด้านประวัติศาสตร์โบราณคดีเกี่ยวกับปราสาทพนมรุ้ง ข้อมูลเหล่านี้ถือได้ว่าเป็นการอธิบายทุนทางวัฒนธรรมและเป็นสิ่งที่มีต่อการประกอบสร้างประเพณีขึ้นเขาพนมรุ้ง ทั้งข้อมูลด้านจารึกและภาพจำหลักต่างๆ ที่ใช้ประกอบการศึกษาด้านประวัติศาสตร์ศิลปะ ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำมาประกอบการวิเคราะห์วิธีคิดในการนำทุนทางวัฒนธรรมมาสร้างบวรประวัติศาสตร์ในประเพณีขึ้นเขาพนมรุ้งต่อไป

ละครประวัติศาสตร์ในประเพณีขึ้นเขาพนมรุ้ง

ละครประวัติศาสตร์ในประเพณีขึ้นเขาพนมรุ้งเป็นละครในการแสดงประกอบแสงเสียง ผู้เขียนบทการแสดงคือ นายหมวดเอกธารณา คชเสนี ผู้กำกับการแสดงคือ นายกองตรีจรูญ สัตยารักษ์ มีผู้แสดงกว่า 300 คน นักแสดงส่วนใหญ่เป็นชาวบ้านข้าราชการในจังหวัดบุรีรัมย์ นักเรียน นักศึกษาจากสถาบันการศึกษาทั้งโรงเรียนและมหาวิทยาลัยในจังหวัดบุรีรัมย์ รวมทั้งการให้ความร่วมมือจากทหารมณฑลทหารบกที่ 26 ค่ายสมเด็จพระนเรศวรมหาราชบุรีรัมย์ บางปีจะมีดารานักแสดงมาร่วมแสดงด้วย โดยจะมีการซ้อมการแสดงก่อนวันจัดงานประมาณ 3-5 วัน

การแสดงดังกล่าวจะจัดขึ้นทั้ง 3 วันที่จัดงานประเพณี บริเวณลานหน้าปราสาทบัวตรเข้าชมราคา 500 บาท จัดจำหน่ายโดยที่ทำการปกครองจังหวัดบุรีรัมย์

ภาพที่ 1 นักแสดงประกอบแสงเสียงและอุปกรณ์ประกอบการแสดง

บทละครที่ใช้แสดงประกอบด้วย 13 องค์ เป็นการแสดงประกอบเสียงพูดและเสียงดนตรีที่บันทึกไว้แล้ว ก่อนเริ่มการแสดงมีการอธิบายที่มาของการแสดงว่าเป็นเรื่องจากจินตนาการ มีเนื้อเรื่องในการแสดงตามลำดับ ดังนี้

องค์ที่ 1 วิถีถิ่นหล่อเลี้ยงประชา กล่าวถึงบริเวณเขาพนมมรุ้งในอดีตเป็นดินแดนที่อุดมสมบูรณ์จึงทำให้ผู้คนอาศัยอยู่ วิถีชีวิตผูกพันกับธรรมชาติ เชื่อในสิ่งเร้นลับและศรัทธาต่อเทพเจ้าในศาสนาฮินดู

องค์ที่ 2 ศรัทธามหาเทพผู้ปกป้อง กล่าวถึงความศรัทธาของผู้คนที่มาต่อเทพเจ้าในศาสนาฮินดู ยามใดขาดที่รู้สึกขาดที่พึ่งจะมีการสวดเพื่อแสดงความเคารพและขอพรต่อเทพเจ้า

องค์ที่ 3 วิญญาณจงรักภักดี นำเสนอวิญญาณปูโรหิตเป็นผู้ออกมากล่าวต้อนรับและกล่าวถึงที่มาของการสร้างปราสาทพนมมรุ้ง

องค์ที่ 4 ทิพยพิमानอันเรืองแรง นำเสนอพระวิญญาณของกษัตริย์พระนามว่านเรนทลักษณ์ (พระมหากษัตริย์นเรนทาทิตย์) พร้อมด้วยพระโอรสพระนามว่าหริณยะ และกษัตริย์นเรนทาทิตย์ให้ทั้งสามพระองค์เป็นผู้เล่าเรื่องย้อนกลับไปในอดีตถึงเหตุผลและเหตุการณ์ในอดีตที่เกี่ยวข้องกับปราสาทพนมมรุ้ง

องค์ที่ 5 ลำแดงอิทธิฤทธิ์พิชิตไพร่ นำเสนอภาพท้องพระโรงของกษัตริย์นเรนทาทิตย์ในอดีต โดยให้กษัตริย์นเรนทาทิตย์พร้อมพระมหาลีและหริณยะประทับในท้องพระโรงที่แวดล้อมด้วยเหล่าทหารกล้า นางสนม และนางระบำเพื่อแสดงการร่าต่าง ๆ นอกจากนี้ได้กล่าวถึงพระปรีชาสามารถของกษัตริย์นเรนทาทิตย์ด้านการทรงธนู นำเสนอโดยการให้ปูโรหิตได้กราบบังคมทูลเชิญองค์ทรงแสดงพระปรีชาดังกล่าวในท้องพระโรง

องค์ที่ 6 ประสงค์ต่อตีประจัญ นำเสนอสองฉาก ฉากแรกกล่าวถึงกษัตริย์นเรนทาทิตย์ได้ตรัสกับปูโรหิตเพื่อมองภาพย้อนกลับไปในอดีต ฉากที่สองนำเสนอภาพพระเจ้าสุริยวรมันประทับในอุทยานหลวงที่แวดล้อมด้วยเหล่าทหารหาญและนางสนมขณะประทับอยู่นั้นได้มีผู้ตรวจราชการประจำปักษ์เขตประจิม พายัพ ขอพระราชทานเข้าเฝ้าและน้อมเกล้าฯ ถวายเครื่องราชบรรณาการแด่พระเจ้าสุริยวรมัน จากนั้นทอดพระเนตรการฝึกการสู้รบของเหล่าทหารและแสดงระบำของนางรำ พระองค์ได้เสวยน้ำจันทน์ด้วยแรงโทสะและฤทธิ์ของน้ำจันทน์จึงทำให้พระองค์ทรงมีดำริจะสู้รบกับกษัตริย์นเรนทาทิตย์ ด้วยเหตุผลที่ว่ากษัตริย์นเรนทาทิตย์ทรงศรัทธาในพระคัมภีร์ซึ่งต่างจากพระองค์ที่ทรงศรัทธาในพระวิษณุ พระองค์จึงมีพระราชบัญชาให้ศรีทิวากรบัณฑิตจักทำพิธีเพื่อนำน้ำเทวมนตรา ประพรมสรรพกำลังในการสงครามในครั้งนั้น

องค์ที่ 7 โรมรันสงครามสายโลหิต นำเสนอฉากสู้รบระหว่างพระเจ้าสุริยวงษ์กับกษัตริย์นเรนทราทิตย์ ซึ่งเป็นสายเลือดแห่งราชวงศ์มหินทรปุระ ถือเป็นสงครามระหว่างสายเลือดเดียวกัน สงครามในครั้งนี้ ไพร่พลฝั่งกษัตริย์นเรนทราทิตย์ล้มตายเป็นจำนวนมากจึงพ่ายแพ้ กษัตริย์นเรนทราทิตย์พร้อมด้วยหิรัณยะ (พระโอรส) ได้พาทหารที่เหลืออยู่หลบภัยสงครามเพื่อหาความสุขสงบ

องค์ที่ 8 กำหนดจิตละกิเลสสู่ทางสวรรค์ นำเสนอภาพกษัตริย์นเรนทราทิตย์หิรัณยะ พร้อมด้วยทหารที่เหลือจากการศึกสงคราม เดินทางเพื่อหาสถานที่เหมาะสมสำหรับสร้างที่พำนัก ในครั้งนั้นกษัตริย์นเรนทราทิตย์ปรารถนาละทางโลก จึงต้องการที่สงบเพื่อบำเพ็ญศีลภาวนาตามเจตนารมณ์ในฉาคนี้นำเสนอโดยให้กษัตริย์นเรนทราทิตย์ได้ตรัสกับโปรหิตเกี่ยวกับการสู้รบที่ผ่านมา

องค์ที่ 9 มหัศจรรย์พนมรุ้งเพลินพิลาส นำเสนอภาพกษัตริย์นเรนทราทิตย์หิรัณยะและทหารเดินทางเพื่อหาสถานที่สำหรับบำเพ็ญศีลภาวนา จนกระทั่งมาถึงบริเวณเขาพนมรุ้ง พระองค์ทรงเห็นว่าที่นี่เหมาะสม เนื่องจากห่างไกลผู้คน จึงมีพระบรมราชโองการให้เหล่าทหารลงมือก่อสร้างที่พำนักและสร้างเทวสถานปราสาทพนมรุ้งขนาดใหญ่สำหรับบำเพ็ญศาสนกิจ

องค์ที่ 10 พลังอำนาจสุริยาสาดส่อง นำเสนอภาพกษัตริย์นเรนทราทิตย์ทรงสมาธิจนกระทั่งทรงมีพลังอำนาจพิเศษจนได้รับการกล่าวขานในดินแดนแถบนี้ พระองค์ทรงแสดงอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์โดยให้เกิดแสงอาทิตย์สาดส่องผ่าน 15 ช่องประตูของปราสาทพนมรุ้ง

องค์ที่ 11 แช่ช่องศิ่วมนตรา นำเสนอพิธีศิ่วมนตรา ซึ่งเป็นกิจกรรมศักดิ์สิทธิ์ที่จัดขึ้นที่ปราสาทพนมรุ้งในอดีต โดยการอัญเชิญศิ่วลึงค์ สัญลักษณ์แทนพระศิ่วมาประกอบพิธีกรรมสงวน

องค์ที่ 12 สืบศรัทธาบูชามหาเทวะ นำเสนอภาพการเสด็จของพระนางอุปติษฐลักษมีเทวีพร้อมด้วยนางจรียา นางสุรภี และทหารจำนวนมาก ได้เสด็จเพื่อทรงร่วมในพิธีศิ่วมนตราในครั้งนั้นด้วย ในขบวนประกอบด้วยเครื่องสักการบูชาและถวายเทพหนะ ในครั้งนั้นพระนางอุปติษฐลักษมีเทวีทรงให้นางสุรภีสาวพรหมจารีเป็นผู้ร่ายรำถวายแด่พระศิ่ว

องก์ที่ 13 ปิตุสละสานติกรรม กล่าวถึงพระนางอุปดินทรลักษมีเทวีตรัสกับโยคินเรนทราทิตย และนางจรียาเมื่อครั้งที่เสด็จมาในพิธีศิวาราตรี และจบด้วยการให้โยคินเรนทราทิตยและพระนางอุปดินทรลักษมีเทวีเข้าไปสักการะในปราสาท

วิธีคิดในการนำทุนทางวัฒนธรรมมาสร้างบทธการประวัติศาสตร์ในประเพณีขึ้นเขาพนมรุ้ง

จากการศึกษาพบว่าวิธีคิดในการในการนำทุนทางวัฒนธรรมมาสร้างบทธการประวัติศาสตร์ ผู้สร้างได้นำข้อมูลจากจารึกมาสร้างเป็นตัวละคร ลักษณะเด่นของตัวละคร และเหตุการณ์สำคัญ นอกจากนี้ยังมีการนำข้อสันนิษฐานทางประวัติศาสตร์มาสร้างเป็นจุดสำคัญสูงสุด (Climax) โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. การนำหลักฐานในจารึกมาสร้างเป็นตัวละคร

การจัดประเพณีขึ้นเขาพนมรุ้งมีตัวละครสำคัญที่ปรากฏในกิจกรรมการท่องเที่ยว ได้แก่ พระนางอุปดินทรลักษมีเทวี กษัตริย์เรนทราทิตย หิรัณยะ นางจรียา นางสุรภี พระนามหรือชื่อเหล่านี้มีปรากฏในจารึกที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงอ่านและแปล ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง “จารึกพบที่ปราสาทพนมรุ้ง” เผยแพร่ในปี 2521 ทรงอ่านและแปลจารึกจำนวน 10 หลัก เป็นจารึกภาษาเขมรจำนวน 7 หลัก (จารึกหมายเลข K.1066, K.1067, K.1068, K.1071, K.1072, K.1090, K.1091) และจารึกภาษาสันสกฤตจำนวน 3 หลัก (จารึกหมายเลข K.1069, K.1092, K.384 bis) ในจารึกสันสกฤตมีลักษณะการประพันธ์เป็นฉันทลักษณ์ต่างๆ ได้แก่ วนันตติลก อุปชาติ อินทริยเชียร อุปนทริยเชียร มลินี โสลก และอารยา

ลักษณะข้อความในจารึกปรากฏพระนามหรือชื่อต่างๆ ในจารึกและลักษณะที่มีการนำมาสร้างเป็นบทธการประวัติศาสตร์ มีรายละเอียด ดังนี้

ก. พระนามพระนางอุปดินทรลักษมีเทวี

พระนามพระนางอุปดินทรลักษมีเทวี ปรากฏในบทที่ 8 ของจารึกสันสกฤต K.384 bis สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงแปลความว่า

อุปติทรลักษมี ถือกำเนิดในราชสกุลวงศ์ นางได้รับความนับถือจากบุคคล
ทั้งหลายว่า เป็นอวตาร (ภาวณี) เป็นผู้ประกอบด้วยคุณลักษณะแห่งพระบิดา คือ
พระเจ้าสุริย (วรมัน) นางได้ให้กำเนิดแก่นเรนทราทิตย์ ผู้คล่องแคล่ว และเปรียบเสมือน
ดวงจันทร์สำหรับผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่

(สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2521: 79)

ข้อความจากจารึกข้างต้นมีลักษณะเป็นบทสรรเสริญพระนางอุปติทรลักษมีเทวี
แต่การนำพระนามพระนางอุปติทรลักษมีเทวีมาสร้างในบทละครนั้นปรากฏในองก์
ที่ 12 เป็นฉากที่พระนางอุปติทรลักษมีเทวีเสด็จเพื่อทรงเยี่ยมกษัตริย์นเรนทราทิตย์
และเพื่อทรงร่วมในพิธีคิวนมตรา

ข. พระนามนเรนทราทิตย์

พระนามนเรนทราทิตย์ปรากฏในจารึกสันสกฤต K.384 bis
ซึ่งเป็นบทเดียวกับที่ปรากฏพระนามของพระนางอุปติทรลักษมีเทวี ดังที่ได้ยกตัวอย่าง
แล้วในหัวข้อ ก. นอกจากนี้ยังปรากฏบทที่ 53 ของจารึกหลักเดียวกัน ความว่า

พระองค์ผู้เป็นครูของโลกทั้งสาม ผู้มีนามว่านเรนทราทิตย์ ได้ประดิษฐาน
ซึ่งครูทั้งสามผู้มีสิริที่สถานที่ชื่อ นิทรคราม

(สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2521: 124-125)

ข้อความในจารึกข้างต้นมีลักษณะเป็นบทสรรเสริญกษัตริย์นเรนทราทิตย์
แต่การนำมาสร้างในบทละครโดยสร้างให้เป็นตัวละครเอก และสร้างให้กษัตริย์นเรนทราทิตย์
เป็นกษัตริย์ผู้สร้างปราสาทพนมรุ้งอีกด้วย

ค. พระนามหิรัญยะ

พระนามหิรัญยะปรากฏในจารึกสันสกฤต K 384 bis บทที่ 57 58 59
62 63 66 67 สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงแปลและ
มีพระราชวินิจฉัย (ส่วนที่เป็น พระราชวินิจฉัย ผู้วิจัยจะใส่เครื่องหมาย [] กำกับไว้)
จะขอยกตัวอย่างดังนี้

บทที่ 57

ศิษย์ผู้เป็นบุตรของนเรนทราทิตย์ผู้เป็นทั้งบิดาที่ดีและอาจารย์ที่ดี เขาได้ถือกำเนิดมาตั้งดวงอาทิตย์จากมหาสมุทร ... เขาผู้มีอายุพัน 20 ปี ผู้มีนามว่าหิรัณยะก็ได้ให้ประดิษฐานประติมากรรมรูปอันเป็นรูปแห่งบิดาของเรา หล่อขึ้นด้วยทอง [บทนี้เป็นตอนกล่าวถึงการสร้างรูปเคารพ ซึ่งทำพร้อมกับการสร้างจารึกนี้]

(สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2521: 128-129)

ข้อความในจารึก K 384 bis บทที่ 57 58 59 62 63 66 67 มีลักษณะเป็นบทสรรเสริญ และให้เป็นข้อมูลเกี่ยวกับหิรัณยะว่าพระราชโอรสในกษัตริย์นเรนทราทิตย์ นอกจากนี้ยังปรากฏเรื่องราวเกี่ยวกับการศึกษาของพระองค์ รวมทั้งการประดิษฐานรูปปั้นของพระบิดาที่หล่อขึ้นด้วยทอง

การนำพระนามหิรัณยะมาสร้างในบทละคร ปรากฏในองค์ที่ 3 เป็นฉากที่หิรัณยะมีตรัสกับพระมารดาและกษัตริย์นเรนทราทิตย์ เพื่อเล่าย้อนกลับไปในอดีตว่าเหตุใดจึงมาสร้างปราสาทพนมรุ้ง พระนามหิรัณยะในการแสดงประกอบแสงเสียงจึงเป็นตัวละครที่ช่วยดำเนินเรื่อง

ง. นางจิริยาและนางสุรภี

นางจิริยาและนางสุรภี ปรากฏในจารึกภาษาเขมร หมายเลข K.1066 สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (2521: 53-54) ทรงอธิบายว่าหน้านี้กล่าวถึงชื่อของข้าทาส

ต่อมาในปี 2527 อำไพ คำโท ได้อ่านจารึกหลักนี้จารึกหลักนี้อีกครั้ง และตีพิมพ์ในหนังสือ สมบัติอีสานใต้ ครั้งที่ 3 โดยแปลเป็นภาษาไทยและระบุว่า มีข้าทาสชื่อใดบ้าง ความในจารึกอ่านได้ดังนี้

โตปันโส โตจามป โตกันเทง โตจิริยา ...

โตกันเสปรากรม โฆษ

โฆสสำรวจ โฆสังวาร โฆ....

....

เสนห์ โฆกรันโส โตกำภ โตกันเทส โตกันสยาง โตกันสยาง โตสุรภี ...

(อำไพ คำโท, 2527: 87)

จากข้อความข้างต้นปรากฏเพียงชื่อข้าทาสต่างๆ รวมทั้งทั้ง “จรียา” และ “สุรภี” แต่ในการสร้างบทละครได้ปรากฏในองก์ที่ 12 โดยสร้างให้ นางจรียา เป็น “นางสนอง พระโอรส” ที่มาพร้อมกับขบวนเสด็จของพระนางอุปดินทรลักษมีเทวี ส่วนนางสุรภี ได้สร้างให้เป็นสาวพรหมจารีเป็นผู้ร้ายร้ายว้ายสักการะแด่พระคิเว

การสร้างบทละครประวัติศาสตร์โดยนำพระนามและชื่อต่างๆ ที่ปรากฏในจารึกมาสร้าง เห็นได้ว่าในจารึกปรากฏเพียงชื่อ แต่รายละเอียดอื่นๆ ในบทละครเป็นจินตนาการของผู้สร้างที่ผูกเรื่องและเรียงร้อยได้อย่างสมจริง

2. การนำหลักฐานในจารึกมาสร้างเป็นลักษณะเด่นของตัวละคร

การแสดงประกอบแสงเสียง นอกจากจะนำข้อความในจารึกมาสร้างเป็นตัวละครแล้วยังมีการนำข้อความมาสร้างเป็นลักษณะเด่นของตัวละครซึ่งปรากฏในองก์ที่ 5 กล่าวถึงพระปรีชาสามารถในการยิงธนูของกษัตริย์นเรนทราทิตย์ ข้อมูลดังกล่าวปรากฏในจารึกสันสุต K.384 bis สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงแปลและมีพระราชวินิจฉัย ดังนี้

บทที่ 28

ในการรบพุ่ง ธนูอันพระราชองค์นี้ ผู้ไม่คำนึงถึงการฆ่าศัตรู ทรงแผลงออกไปที่กลุ่มเศียรของศัตรู และดูเหมือนว่าจะย้อนกลับมาสู่ที่ของตนในทันที แต่ถ้าธนูนี้ลั่นเลก็หมายความว่า เป้าหมายของศัตรูผู้เลวยังไม่แน่นอน

[บทนี้จะหมายความว่า ท่านผู้นี้ยิงธนูได้อย่างแม่นยำ ทุกลูกรวดเร็ว ถ้าลูกธนูรืออยู่ก็แสดงว่าไม่มีเป้าหมายเหลือให้อีกแล้ว]

(สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2521: 98)

ภาพที่ 2 กษัตริย์นเรนทราทิตย์ทรงแสดงพระปรีชาสามารถในการยิงธนู

การสร้างบทละครสำหรับการแสดงประกอบแสงเสียง โดยการนำมาสร้างเป็นลักษณะเด่นของตัวละคร แสดงให้เห็นถึงความสามารถของผู้เขียนบทที่พยายามนำเสนอรายละเอียดต่าง ๆ นอกจากนี้มีส่วนทำให้การแสดงดูสมจริง เพราะทำให้เชื่อว่ามีหลักฐานรองรับ

3. การนำหลักฐานในจารึกมาสร้างเป็นเหตุการณ์สำคัญ

การแสดงประกอบแสงเสียงนอกจากจะนำหลักฐานในจารึกมาสร้างเป็นชื่อตัวละครและลักษณะเด่นของตัวละครแล้ว ยังมีการนำมาสร้างเป็นเหตุการณ์สำคัญในบทละครอีกด้วย ซึ่งเหตุการณ์สำคัญเหล่านี้เป็นส่วนประกอบที่ทำให้บทละครสามารถผูกเป็นโครงเรื่องได้

โครงเรื่องในการแสดงประกอบแสงเสียงเป็นโครงเรื่องเกี่ยวกับการสู้รบระหว่างพระเจ้าสุริยวรมันกับกษัตริย์นเรนทราทิตย์เนื่องจากพระเจ้าสุริยวรมันไม่พอพระทัยที่กษัตริย์นเรนทราทิตย์ทรงนับถือไศวนิกาย ซึ่งต่างจากพระองค์ที่นับถือไวษณพนิกาย การสู้รบในครั้งนั้นกษัตริย์นเรนทราทิตย์ทรงแพ้สงครามและได้นำทหารเดินทางเพื่อออกผนวชและครองเพศเป็นโยคี จนกระทั่งมาถึงบริเวณเขาพนมรุ้งและทรงเห็นว่าเป็นชัยภูมิที่มีความเหมาะสมจึงได้สร้างปราสาทพนมรุ้งขึ้น ในการสร้างโครงเรื่องดังกล่าวมีการนำเหตุการณ์สำคัญมาเรียงร้อย ได้แก่เหตุการณ์เกี่ยวกับการสู้รบและเหตุการณ์เกี่ยวกับการออกผนวช ปรากฏในจารึก ดังนี้

ก. เหตุการณ์เกี่ยวกับการสู้รบ ปรากฏในจารึกสันสกฤต K.384 ความดังนี้

ในการรบพุ่ง พระองค์สามารถที่จะเอาชนะชนะแก่ศัตรูทั้งหลายได้ด้วย
กรอันทรงพลัง (ชาว) โดยไม่ต้องอาศัยกรชัย ต่อจากนั้นชนะด้วยกรชัย พระองค์ทรงเฝ้าหา
การกระทำที่ควรจะให้สำเร็จด้วยกรชัยและชาว

(สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2521: 93)

ข. เหตุการณ์เกี่ยวกับการออกผนวช ปรากฏในจารึกสันสกฤต K.1069 สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีพระราชวินิจฉัย ความดังนี้

เนื่องจากจารึกหักหายไปมาก จึงแปลให้ได้ความติดต่อกันไม่ได้ ข้าพเจ้าได้รวม
ศัพท์เหล่านี้ไว้ในศัพท์านุกรมแล้ว อนึ่ง มีคำว่า pravahāya แปลว่า “ละแล้ว” อาจตีความ
ได้ว่าจารึกนี้เกี่ยวกับผู้ออกบวช ถ้าจารึกนี้สลักขึ้นที่พนมรุ้ง บริเวณพนมรุ้งคงจะเป็นสถานที่
สำหรับบำเพ็ญพรตมานานแล้ว

(สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2521: 70)

ลักษณะการสร้างเรื่องโดยนำเหตุการณ์บางส่วนที่ปรากฏจากจารึกมาเป็น
เหตุการณ์สำคัญเพื่อผูกเป็นโครงเรื่อง สิ่งที่น่าสนใจคือ มีการนำพระราชวินิจฉัยใน
สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่ทรงตีความจากจารึกมาสร้างเป็น
เหตุการณ์สำคัญด้วย คือ เหตุการณ์การเสด็จมาบำเพ็ญพรตที่พนมรุ้ง เนื่องจากจารึก
ส่วนนี้แตกหักจึงต้องมีพระราชวินิจฉัยจากข้อความที่เหลืออยู่ การเลือกเหตุการณ์ทั้งสอง
เหตุการณ์ข้างต้นมานำเสนอ เป็นส่วนที่ช่วยอธิบายถึงเหตุผลการสร้างปราสาทพนมรุ้ง
ซึ่งเป็นจุดประสงค์ที่ผู้เขียนต้องการนำเสนอในการแสดงประกอบแสงเสียง

4. การนำข้อสันนิษฐานทางประวัติศาสตร์มาสร้างเป็นจุดสำคัญสูงสุด (Climax)

จุดสำคัญสูงสุด (Climax) ของบทละครประวัติศาสตร์ในประเพณี
ขึ้นเขาพนมรุ้งนั้น ต้องการจะนำเสนอว่าเหตุใดและใครเป็นผู้สร้างปราสาท โดยนำเสนอ
เหตุผลของการสร้างปราสาทว่าเกิดจากการพ่ายสงครามของกษัตริย์นเรนทราทิตย์กับ
พระเจ้าสุริยวรมัน กษัตริย์นเรนทราทิตย์จึงนำทหารเดินทางเพื่อหาสถานที่สำหรับบำเพ็ญพรต
จนมาถึงบริเวณเขาพนมรุ้งจึงได้พำนักที่นี่และสร้างปราสาทขึ้นมา

รายละเอียดเกี่ยวกับข้อสันนิษฐานการสร้างปราสาทพนมรุ้ง ผู้วิจัยแบ่งเป็น 2 ชุดความคิด คือ หิรัญยะเป็นผู้สร้างปราสาท และกษัตริย์นเรนทราทิตย์เป็นผู้สร้างและสถาปนาขึ้นเป็นเทวาลัย โดยมีรายละเอียด ดังนี้

ชุดความคิดที่ 1 หิรัญยะเป็นผู้สร้างปราสาทเกิดจากข้อสันนิษฐานของ ม.จ.สุภัทรดิศ ดิศกุล (2517: 235) สันนิษฐานว่า หิรัญยะ อาจเป็นผู้สร้างปราสาทองค์ใหญ่เพื่ออุทิศแด่พระบิดา คือ นเรนทราทิตย์ ดังความที่ว่า

ศิลาจารึกภาษาสันสกฤตที่ค้นพบที่ปราสาทพนมรุ้งนานมาแล้วก็ได้จารึกนั้น กล่าวถึงพระเจ้าสุริยวรมันที่ 2 ... และกล่าวถึงท่านผู้หนึ่งผู้มีนามว่า หิรัญยะ ได้สร้างประติมากรรมทองอุทิศแด่บิดาของเขาผู้มีนามว่า นเรนทราทิตย์ และเป็นนักพรตที่บำเพ็ญสมาธิอยู่ภายในถ้ำ ด้วยเหตุนั้น หิรัญยะ จึงอาจเป็นผู้สร้างจารึกหลักนี้และอาจเป็นผู้สร้างปราสาทองค์ใหญ่เพื่ออุทิศแด่บิดาของเขาด้วย

ชุดความคิดที่ 2 กษัตริย์นเรนทราทิตย์เป็นผู้สร้างและสถาปนาขึ้นเป็นเทวาลัย จากหนังสือ “ปราสาทพนมรุ้ง” ที่ตีพิมพ์โดยกรมศิลปากรในโอกาสเปิดอุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง เมื่อ พ.ศ.2531 ดังความที่ว่า

ไม่ว่าปราสาทหินหลังใหญ่บนเขาพนมรุ้งจะมีการวางรากฐานหรือการริเริ่มก่อสร้างในสมัยก่อนหน้านี้อหรือไม่ก็ตาม แต่ส่วนสำคัญ ๆ ของปราสาทหรือการสร้างปราสาทให้อยู่ในรูปที่สมบูรณ์พอจะสถาปนาขึ้นเป็นเทวาลัยได้นั้น น่าจะอยู่ในสมัยของท่านนเรนทราทิตย์

(กรมศิลปากร, 2531: 90)

การจัดประเพณีขึ้นเขาพนมรุ้งเลือกใช้ชุดความคิดที่สองมานำเสนอในรูปแบบของการแสดงประกอบแสงเสียง โดยนำเสนอว่ากษัตริย์นเรนทราทิตย์เป็นกษัตริย์ผู้ที่บัญชาการสร้างปราสาทพนมรุ้ง ซึ่งการนำข้อมูลข้างต้นมาสร้างบทละครทำให้ดูสมจริงมากยิ่งขึ้น อีกส่วนหนึ่งที่ส่งผลต่อความสมจริงคือ การนำเสนอเรื่องเดิมซ้ำกันติดต่อกันหลายปี

การนำข้อมูลทางประวัติศาสตร์โบราณคดีมาสร้างดังรายละเอียดข้างต้น ซึ่งเป็นส่วนประกอบในการสร้างประเพณีขึ้นเขาพนมรุ้ง ส่งผลให้สร้างเกิดความน่าเชื่อถือและความศรัทธาได้ ดังที่ ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ (2542 : 83) กล่าวว่า

สิ่งที่สำคัญไม่น้อยสำหรับการสร้างประเพณี คือ การใช้ประวัติศาสตร์ ไม่มีประเทศหรือสังคมที่ไหนที่ไม่ใช้ประวัติศาสตร์เป็นเครื่องมือหลักในการสร้างความเชื่อถือและศักดิ์สิทธิ์ให้กับประเพณีที่พวกเขาเชื่อถือ ... ความน่าเชื่อถือของประเพณีอยู่กับการสร้างความต่อเนื่องกับอดีตขึ้นมาให้ได้

แม้การสร้างบละครประวัติศาสตร์ได้นำข้อมูลบางส่วนจากประวัติศาสตร์โบราณคดี แต่ละละครประวัติศาสตร์ไม่ใช่ข้อมูลทางวิชาการที่สามารถนำไปใช้อ้างอิงทางประวัติศาสตร์ได้ ดังที่ จักรกฤษณ์ ดวงพิตรา (2532: 84-85) กล่าวว่า

ไม่ได้หมายความว่านวนิยายหรือบละครทางประวัติศาสตร์จะถูกต้อง สมบูรณ์จนสามารถนำไปใช้อ้างอิงทางประวัติศาสตร์ได้ เพราะนวนิยายและบละครทางประวัติศาสตร์จำนวนมาก แต่งขึ้นโดยอาศัยข้อความบางส่วนเลี้ยวจากเอกสารทางประวัติศาสตร์เท่านั้น เช่น นวนิยายเรื่อง HENRY VIII SECRET DAUGHTER ของ F.W.KENYON แต่งขึ้นอย่างประณีต “เต็มไปด้วยความสะเทือนใจสูงสุด โดยได้รับความบันเทิงใจจากประวัติศาสตร์เพียงบรรทัดเดียวเท่านั้น”

ลักษณะของละครประวัติศาสตร์จึงเน้นความบันเทิงเป็นหลัก ดังนั้นการชมละครประวัติศาสตร์จึงต้องเน้นด้านความบันเทิงมากกว่าที่จะเป็นข้อมูลทางประวัติศาสตร์

บทสรุป

การนำทุนทางวัฒนธรรมมาใช้เป็น “วัตถุดิบ” เพื่อสร้างบละครประวัติศาสตร์ในประเพณีขึ้นเขาพนมรุ้ง เป็นการนำข้อมูลบางส่วนในจารึกและข้อสันนิษฐานทางประวัติศาสตร์ ผสมผสานกับจินตนาการของผู้เขียนที่สามารถเรียงร้อยเรื่องราวต่างๆ ให้สมจริง ลักษณะการสร้างบละครประวัติศาสตร์ในประเพณีขึ้นเขาพนมรุ้งมีความแตกต่างจากบละครประวัติศาสตร์อื่นๆ ที่เป็นการ “ตัดตอนมาจากประวัติศาสตร์หรือพงศาวดาร” ซึ่งการนำเอาทุนทางวัฒนธรรมมาสร้างบละครด้วยวิธีการดังกล่าวเพื่อเป็นหนึ่งในองค์ประกอบของการสร้างประเพณี ไม่อาจตัดสินได้ว่าเป็นสิ่งดีหรือไม่ดี เนื่องจากสามารถพินิจได้จากหลายมุมมอง แต่สามารถเป็นตัวอย่างที่แสดงให้เห็นปรากฏการณ์ด้านวัฒนธรรมในสังคมไทยปัจจุบัน เมื่อต้องการกระตุ้นเศรษฐกิจด้วยการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว แต่ละท้องถิ่นก็พยายามคิดค้นและสร้างสรรค์กิจกรรมหรือประเพณีต่างๆ

เพอตอบสนองนโยบายเหล่าน่น จ้งตอ “สร้งสรรค” โดยนททุนทงวฒนธรรมมาเปน “วตถุคตบ” ในการประกอบสร้งเพอใหเกดมูลคา จ้งตอพจารณาตอไปวากรณคใดเปน “ประเพณีสร้งสรรค” ที่ “สร้งใหม” อย่าง “สร้งสรรค” และกรณคใดเปน “ประเพณีสร้งสรรค” ที่ “สร้งใหม” อย่างสุมเลียงและมีผลกระทบตอวฒนธรรมที่สบพอดมาแตเดมของคณนพนที่

เอกสารอ้างอิง

- กองโบราณคดี กรมศิลปากร. (2531). ปราสาทพนมร้ง. กรุงเทพฯ : กองโบราณคดี กรมศิลปากร.
- จักรกฤษณ์ ดวงพัตรา. (2530). ละครประวตศสตร. วารสารมนุษยศาสตรปริทรรศน์. 9 (1-2); 30-38.
- จักรกฤษณ์ ดวงพัตรา. (2532). วิเคราะห์บทละครคตบด้าบรรพ์ของสมภพ จันทรประภา. วิทยานพนธ์การศกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ. (2521). จารึกพทที่ปราสาทพนมร้ง. วิทยานพนธ์ปริญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (จารึกภาษาตวันออก) มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ. (2542). การประดิษฐ์สร้งประเพณ: ประวตศสตรของปจจุบัน. ศิลปวัฒนธรรม. 21(1), 76-83.
- ธิติงศ พฤษ. (2553). ปราสาทพนมร้ง : แนวทงการอนุรักษ์พิธีกรรมทงศาสนา เพอสงเสริมการทองเทียวทงวัฒนธรรม. วิทยานพนธ์ปริญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (วัฒนธรรมศาสตร) มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- นงคราญ สุขสม. (2547). สารทงประวตศสตรในงานประเพณช่นเขาพนมร้ง. เมืองโบราณ. 29(2), 112-119.
- ปรมินท์ จารูร. (2559). คดิชนกับการทองเทียว : หมูบ้านวัฒนธรรมหนองขาว จ้งหวดกาญจนบุรี. กรุงเทพฯ :โครงการเผยแพรผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

มิ่งสรรพ ขาวสอาด. (2555). การท่องเที่ยวไทย จากนโยบายสู่รากหญ้า (พิมพ์ครั้งที่ 2).

เชียงใหม่ : สถาบันศึกษานโยบายสาธารณะ.

รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์. (2546). ทฤษฎีวัฒนธรรม : วัฒนธรรมในระบบทุนนิยมโลก.

กรุงเทพฯ: มติชน.

ศิริพร ณ ถลาง (บรรณาธิการ). (2558). ประเพณีสร้างสรรค์ในสังคมไทยร่วมสมัย.

กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.

สุภัทรดิศ ดิศกุล, ม.จ. (2517). กำหนดอายุปราสาทพนมรุ้ง. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร.

อำไพ คำโท. (2527). ศิลปารีกาษาขอมปราสาทหินพนมรุ้งในสมัยทวารวดี
ครั้งที่ 3. บุรีรัมย์ : ศูนย์วัฒนธรรมวิทยาครูบุรีรัมย์.

Patcharee Thanee. (2006). **Factors contributing to the success of cultural event
management a case study : the Phanom Rung festival, Burirum province.**
Master's thesis of Arts (Cultural Management) Chulalongkorn University.